

Genetické parametry - koncept heritability

doc. Ing. Tomáš Urban, Ph.D.
urban@mendelu.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Heritabilita – míra

Použití korelačních koeficientů může podporovat hypotézu, že daná kontinuální vlastnost má určitý genetický základ.

Ale, pro kvantifikaci příspěvku genů a prostředí se používá jiná míra: **heritabilita (dědivost)**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Heritability in the genomics era — concepts and misconceptions - Peter M. Visscher, William G. Hill & Naomi R. Wray;

Nature Reviews Genetics 9, 255-266 (April 2008)

Heritabilita dovoluje porovnávat relativní významnost variability genů a prostředí na změny vlastností v a mezi populacemi.

Koncept dědivosti a jeho definici jako odhadnutelný, bezrozměrný parametr populace představili **Sewall Wright** a **Ronald Fisher** téměř před sto lety.

Přes neustálé nedorozumění a spory o jeho využití a aplikaci, heritabilita je i nadále **klíčem k odhadu odpovědi na selekci v evoluční biologii a zemědělství, a na předpovědi rizika onemocnění v medicíně.**

Nedávné zprávy o významnosti heritability pro expresi genů a nové metody odhadů používající data markerů podtrhují význam **heritability v éře genomiky.**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Historický základ

Sewall Wright použil h (podle *heredity*) pro označení korelace mezi genotypy a fenotypy v jeho modelu úsekových koeficientů.

Druhá mocnina této korelace (h^2) je podíl variance ve fenotypu, která je připisována úseku od genotypu k fenotypu.

Ronald Fisher, ve své klasické práci z r. 1918, parameterizoval podobnost mezi příbuznými v termínech korelačních a regresních koeficientů, ale také podal vysvětlení jako **procento celkové variance, které může být připisováno genotypům a 'základním genotypům'**.

Tyto procenta korespondují s tím, co nazýváme *heritabilitou* v širším a *heritabilitou* v užším smyslu. **J. L. Lush byl první, který formálně použil termín 'heritabilita' k popsání podílu variance, která je způsobena dědičnými faktory.**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Heritabilita - Dědivost

Heritabilita (koeficient heritability) - je mírou podílu fenotypové variance vlastnosti, která je následkem genotypových rozdílů.

Část pozorované variability, která je přímo způsobená variabilitou genotypů (rozdílnými genotypy v populaci).

➤ **Heritabilita v širším smyslu - H^2** , která je poměrem genetické variance k celkové fenotypové:

$$h_{\check{s}}^2 \approx H^2 = \frac{s_G^2}{s_P^2} = \frac{s_A^2 + s_D^2 + s_I^2}{s_P^2}$$

➤ **Heritabilita v úzkém smyslu - h^2** , je poměrem aditivní genetické variance k celkové fenotypové:

$$h_u^2 \approx h^2 = \frac{s_A^2}{s_P^2}$$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Hlavní body o heritabilitě

Odhad heritability je specifický k dané populaci a prostředí, v kterém byl analyzován.

Odhaduje se na populaci, ne na jedincích.

Heritabilita neznamena stupeň genetického založení vlastnosti, **ale** měří podíl genotypové variance, která je výsledkem kombinací různých alel různých genů.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Co není heritabilita?

- neměří množství, kterým geny ovlivňují vlastnost
- neměří relativní důsledky genů a prostředí na vlastnost
- nemá neměnný podíl v druhu
- nezahrnuje jenom geny – nedefinuje kompletní genetický základ vlastnosti
- není stejná pro všechny vlastnosti v populaci
- není výpovědí o jedincích – vypočítána z variance na populaci jedinců -> je charakteristika populace
 - **Jedinec nemá heritabilitu, populace ano**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Co je heritabilita

- je měřítkem velikosti variability genetické informace determinující danou vlastnost v populaci, tzn. říká něco o počtu genů a různorodosti genotypů
- měří podíl fenotypové variance, která vyplývá z genetických rozdílů mezi jedinci ve specifické populaci

Závisí na genetické varianci – není-li ($V_G = 0$), pak nelze heritabilitu odhadnout

Vysoká hodnota může znamenat minimální V_E

$$h^2 = \frac{s_A^2}{s_P^2} = \frac{s_A^2}{s_A^2 + s_D^2 + s_I^2 + s_E^2}$$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Definice heritability

Heritabilita neboli **dědivost** je **hodnota, udávající, do jaké míry je hodnota znaků závislá na genotypu jedince a nakolik je konečná hodnota znaku výsledkem působení vnějších faktorů. ??????**

- <http://genetika.wz.cz/dedicnost.htm>

Heritabilita (dědivost) udává, jak velká část proměnlivosti znaku je zapříčiněna genetickými faktory, takže ji lze vypočítat jako podíl variance fenotypu způsobený genetickými faktory (V_G) a celkového rozptylu hodnot fenotypu (V_P).

- <http://www.wikiskripta.eu/index.php/Heritabilita>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Definice heritability ???

U kvalitativních znaků je dědivost pravděpodobnost, že se přenesou v nezměněné podobě do další generace ???

U kvantitativních znaků je dědivost míra, v jaké se přenesou z generace na generaci. ???

- Podíl geneticky podmíněné variability v daném znaku na celkové (tedy i prostředím podmíněné) fenotypové variabilitě v tomto znaku.
- Některé složky geneticky podmíněné variability se dědí z generace na generaci (V_A) a jiné ne.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Správnější definice?

Heritability is the proportion of phenotypic variation in a population that is attributable to genetic variation among individuals. Phenotypic variation among individuals may be due to genetic and/or environmental factors. Heritability analyses **estimate the relative contributions of differences in genetic and non-genetic factors to the total phenotypic variance in a population.**

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Heritability>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Správnější definice?

Proportion of the total variance that is attributable to the average effects of genes, and this is what determines the degree of resemblance between relatives.

- Falconer, D.S. 1989. Introduction to QG
- Lynch, M. & Walsh, B. 1997. Genetics and Analysis of Quantitative Traits
- Hartl, D.L., Clark, A.G. 2007. Principles of Population Genetics

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Heritability is the proportion of a phenotype that is passed on to the next generation

This is a commonly held misconception; **phenotypes are not passed on but genes are**. The definition of narrow-sense heritability contains the variation in additive genetic effects (A). Half of these effects are passed on from each parent, but the actual half is unique to each offspring.

High heritability implies genetic determination

A high heritability means that most of the variation that is observed in the present population is caused by variation in genotypes. It means that, in the current population, the phenotype of an individual is a good predictor of the genotype. However, **it does not mean that the phenotype is determined once we know the genotype, because the environment can change or can be manipulated to alter the phenotype**.

Low heritability implies no additive genetic variance

–A low heritability means that of all observed variation, a small proportion is caused by variation in genotypes. It does not mean that the additive genetic variance is small.

Heritability is informative about the nature of between-group differences

The problem with this suggested paradox is **that heritability should not be used to make predictions about mean changes in the population over time or about differences between groups, because in each individual calculation the heritability is defined for a particular population and says nothing about environments in other populations**.

A large heritability implies genes of large effect

In many gene-mapping experiments, the probability of detecting a gene of large effect increases with heritability. However, **this does not by itself imply that there is a relationship between heritability and the number or size of genes affecting the trait**. Mendelian single-gene traits have a broad-sense heritability of 1.0 but these seem to be exceptions. Morphological traits usually have high heritability, but are polygenic, for although a few individual genes have been identified that have a large effect, these do not explain a high proportion of the genetic variance.

Hodnoty heritability

$$h^2 = \frac{s_A^2}{s_P^2}$$

- VYSOKÁ HERITABILITA ($h^2 = 0,70$)**

s^2_G relativně velká \Leftrightarrow s^2_E relativně malá

- Fenotypová selekce pro tuto populaci bude efektivní
- Změny managementu, v daném prostředí, nemohou být efektivní

- NÍZKÁ HERITABILITA ($h^2 = 0,20$)**

s^2_G relativně malá \Leftrightarrow s^2_E relativně velká

- Fenotypová selekce pro tuto populaci nebude efektivní
- Změny managementu, v daném prostředí, mohou být efektivní

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

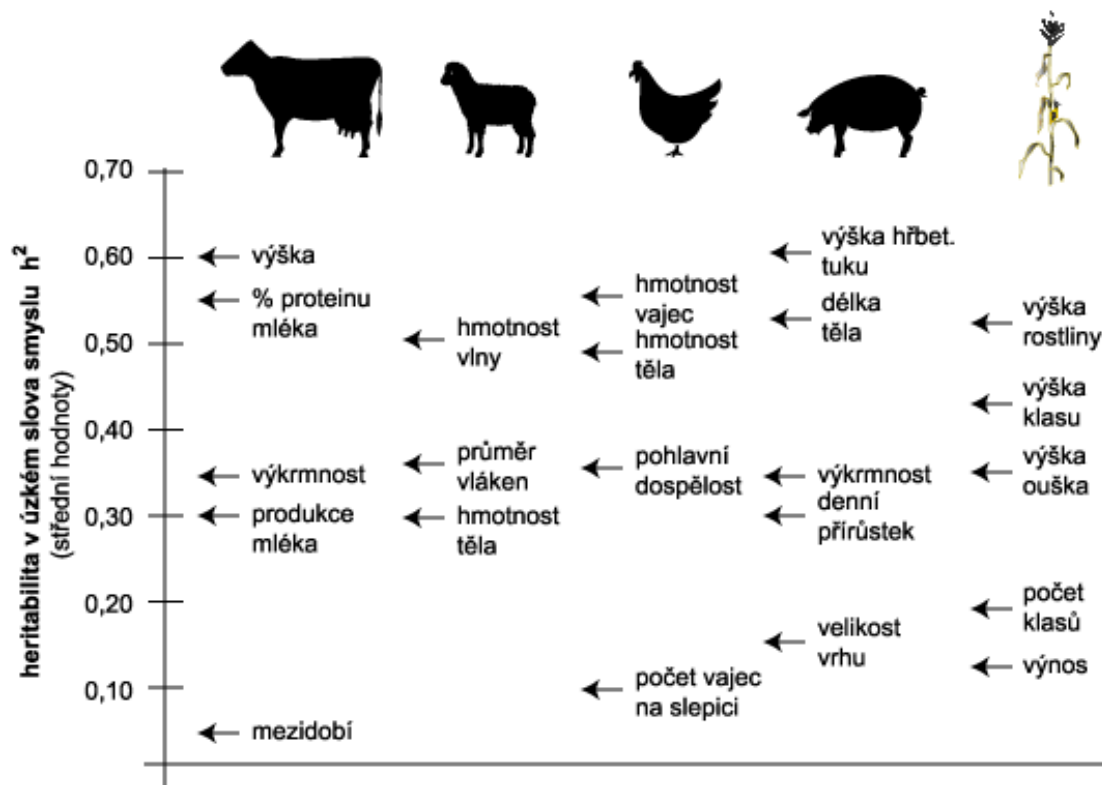
Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Typ užítkovosti	Dědivost	Hodnoty h^2
Reprodukce	Nízká	$< 0,30$
Výkrmnost	Střední	$0,30 - 0,60$
Jatečná hodnota	Vysoká	$> 0,60$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Hodnoty heritability v přirozených populacích

Organismus	Vlastnost	h^2	Reference
Had	Chemoreceptivní citlivost	0,32	Arnold 1981
Jelen lesní	Plodnost samic	0,46	Kruuk et al. 2000
Hraboš polní	růst	0,54	Boonstra a Boag 1987
Pěnkava	Délka zobáku	0,65	Boag 1983
Blejsek	Délka života samců	0,15	Marilä a Sheldon 2000
Cvrček	Doba vývoje	0,32	Simons a Rof 1994
Drosophila m.	Délka křídel	0,69	Hoffmann a Schiffer 1998
	Počet břišních štětín	0,50	
Netýkavka nedůtklivá	výška	0,08	Bennington a McGraw 1996
	Doba klíčení	0,29	
Člověk	výška	0,65	

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Vliv prostředí na hodnoty heritability

$$h^2 = \frac{V_A}{V_P} = \frac{V_A}{V_A + V_D + V_I + V_E}$$

Hodnoty heritability se mohou lišit v různých prostředích

V_E se zvyšuje (h^2 se snižuje), protože menší podíl fenotypové variance je aditivně genetická

Př. délka křídel u *Drosophila melanogaster* (Hoffmann a Schiffer, 1998)

V normálních podmínkách $h^2 = 0,69$

V stresujících podmínkách $h^2 = 0,09$, i když V_A byla jen nepatrně větší za stresu

Příčina: větší hodnota V_E v podmínkách stresu ($V_E = 9,2$ oproti $V_E = 0,9$ normální)

Čítenel ovlivňuje hodnotu h^2 – zejména V_E

Expres genetiké informace může být ovlivněna prostředím (interakce **G × E**)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

HERITABILITA platí pro

danou populaci

daný čas

konkrétní podmínky

! nemá obecnou platnost !

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Hodnota dědivosti závisí na

struktūře populace

podmínkách chovu

úrovni užitkovosti

úrovni plemenářské práce

sezónnosti vlastnosti

pohlavním dimorfismu

četnosti souboru

metodě výpočtu

přesnosti výpočtu

meziplenných rozdílech (užitkovém zaměření)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Odhadování V_A a h^2

V_A je zapříčiněna podobností mezi příbuznými

cíl: odhad V_A a oddělit ji od V_E a neaditivní genetické variance

Statistické metody

Analýza **regrese** (rodič-potomek, ...)

Analýza variance **ANOVA** (rodiny vlastních sourozenců a plosourozenců)

Moderní metody:

Maximální věrohodnosti (maximum likelihood), REML

- nebalancovaná data
- maximilizuje pravděpodobnost pozorovaných dat daných parametřů

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Způsoby odhadování heritability

Odpověď na selekci:

$$\hat{h}^2 = \frac{\Delta G}{d}$$

Regrese potomek – rodič:

$$\hat{h}^2 = 2 b_{P-R}$$

Regrese potomek – střed rodičů:

$$\hat{h}^2 = b_{P-OM}$$

Sewall Wright

ANOVA (R. A. Fisher)

Korelace polosourozenců:

$$\hat{h}^2 = 4 \hat{\rho}$$

Korelace vlastních sourozenců:

$$\hat{h}^2 = 2 \hat{\rho}$$

VCE s AM:

$$\hat{h}^2 = \frac{\hat{\sigma}_A^2}{\hat{\sigma}_P^2}$$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Odhad heritability na základě regrese potomů na průměr rodičů

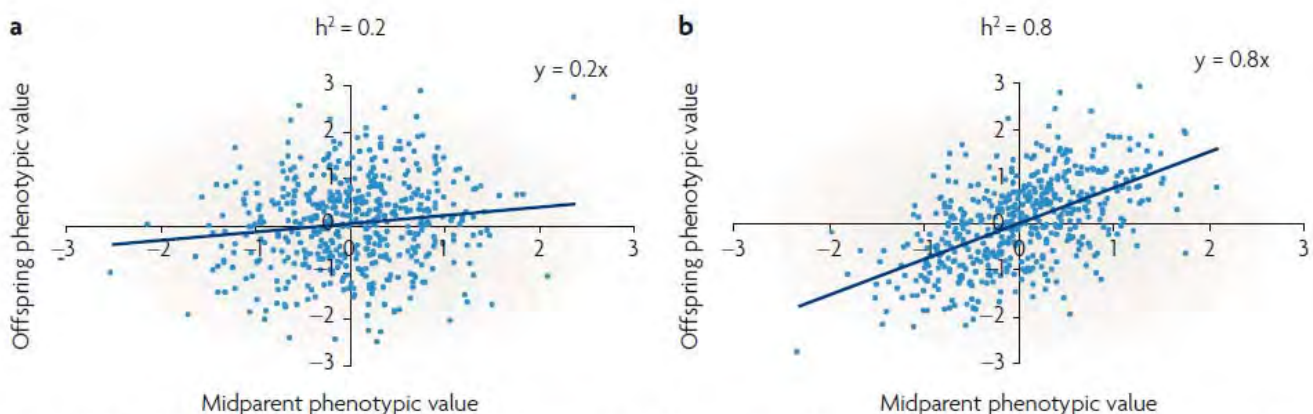

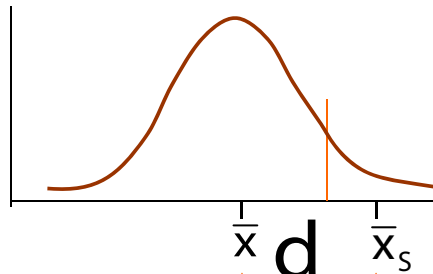
Figure 2 | Estimation of heritability from the regression of offspring phenotype on the average phenotype of the parents. The slope of the regression line is an estimate of the narrow-sense heritability for traits with a heritability of 0.2 (a) and 0.8 (b) and phenotypic variance of 1. The variances of the observations about the regression line are 0.98 (a) and 0.68 (b), demonstrating that the average phenotypic value of the parents (midparent phenotypic value) is a better predictor of the offspring phenotypic value if heritability is high.

Předpověď efektu selekce - realizovaná dědivost

≈ selekční zisk, genetický zisk, odpověď na selekci

Populace má průměrnou hodnotu vlastnosti \bar{x} , a budeme selektovat skupinu jedinců, kteří mají průměr \bar{x}_s

Základní populace

$$d = \bar{x}_s - \bar{x}$$

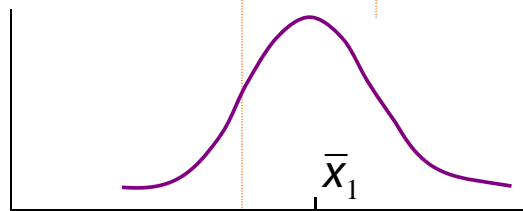
$$\Delta G = \bar{x}_1 - \bar{x}$$

$$\Delta G = d \cdot h^2$$

$$h^2 = \frac{\Delta G}{d} = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}}{\bar{x}_s - \bar{x}}$$

Populace potomků

ΔG

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Odhadování fenotypu potomků

Odhad fenotypu potomků z křížení dvou rodičů selektovaných ze základní populace

\bar{x} = průměr populace

\bar{x}_M = fenotypová hodnota populace otců

\bar{x}_F = fenotypová hodnota populace matek

\bar{x}_S = průměrná hodnota obou populací rodičů = $(\bar{x}_M + \bar{x}_F) / 2$

\bar{x}_1 = předpovídaná fenotypová hodnota potomků

- Vzorec pro předpověď hodnoty fenotypu potomků:

$$\Delta G = d \cdot h^2 \quad \bar{x}_1 = \bar{x} + h^2 (\bar{x}_s - \bar{x})$$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Příklad předpovědi hodnoty potomků

Jestliže průměrná hodnota IQ ve vybrané populaci otců je 120 a matek 110, $h^2 = 0,40$ a průměr celé populace je 100, pak :

$$\bar{x}_S = (120 + 110)/2 = 115$$

- Jak se odlišují rodiče od populace? $\bar{x}_S - \bar{x} = 115 - 100 = 15$
- Jak moc je tato odchylka dědičná? $h^2(\bar{x}_S - \bar{x}) = 0,4 \cdot (15) = 6$
- Jak se budou potomci odlišovat od populace?
Průměrná hodnota IQ u potomků?

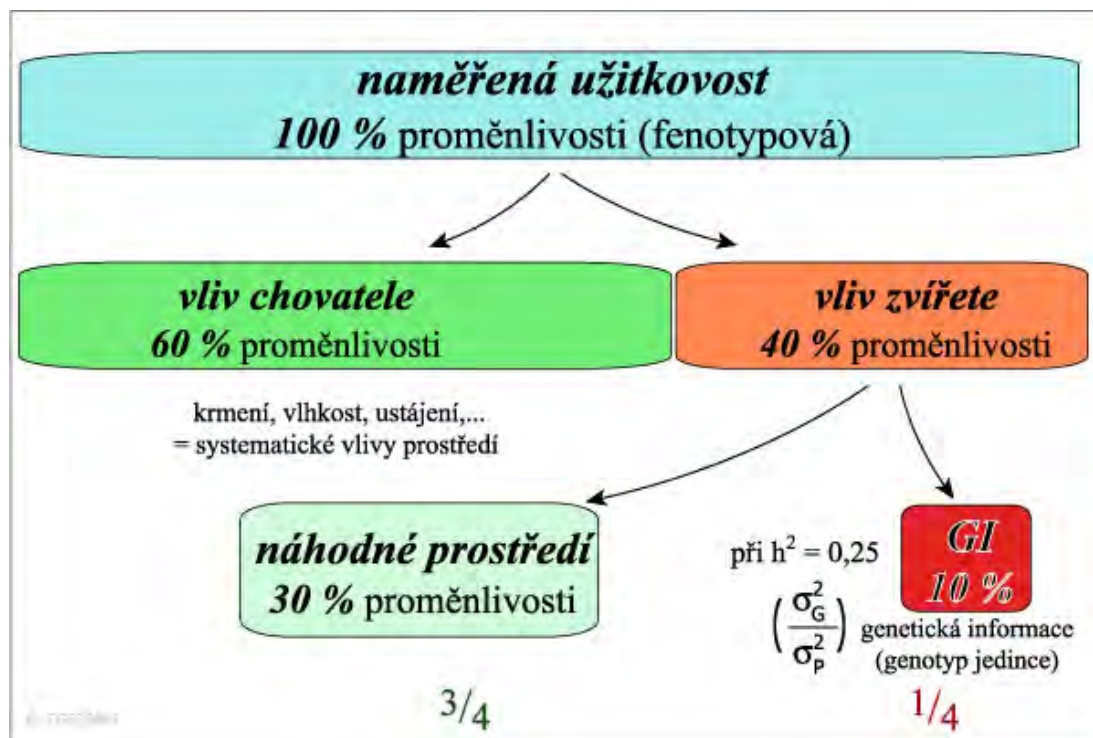
$$\bar{x}_1 = h^2(\bar{x}_S - \bar{x}) + \bar{x} = 100 + 6 = 106$$

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

Kolik % proměnlivosti můžeme šlechtit ?

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky